DM MAGAZIN

Hat jegyzetlap

1. FESZTIVÁLOK FESZTIVÁLJA. A Szegedi Ünnepi Hetek másfél hónapos programsorozata immár fesztiválméreteket öltött az elmúlt években, sőt, a *fesztiválok fesztiváljává vált.* A szabadtéri játékok színházi eseményei mellett kétévenként megrendezik a szakszervezeti néptáncfesztivált, fesztiválrangra emelkedtek a képzőművészeti kiállítások csakúgy, mint az ifjúsági napok programsorozata. Feltaláltuk hát a fesztiválok fesztiválját.

Talán egészségesebb volna a Szegedi Ünnepi Hetek egészét *egyetlen művészeti fesztiválnak tekinteni,* melynek sajátos része a dóm előtti színi játék, a bemutatótermek kiállításai, a szabadtéri színpadok néptáncprogramja, a dzsesszkoncertek és pophangversenyek sorozata és így tovább. Így segíthetné egymást sok műfaj, így válhatna egységes, koncepciózus fesztiválllá a szegedi nyár, melynek sajátossága éppen a műfaji sokszínűség, a szegediség, a nyár, s legfőképpen az, hogy *művészi igényesség találkozik a közönség széles tömegeinek igényeivel.*

2. ÚJFAJTA SZEMPONTOK vetődtek fel az elmúlt hetek beszélgetései, kritikái, vitái nyomán. Nem véletlen a Művészet júliusi számának vitacikkében a következő bekezdés: *„... felmerült egy festészeti biennálé megrendezésének a gondolata is, amelynek fogadására előzetesen Szeged vállalkozott, egyúttal arra is példát szolgáltatva, hogyan lehet ésszerűen egyeztetni az országos szakmai érdekeket a helyi — mondjuk ki —, idegenforgalmi érdekekkel. Az elképzelések szerint ugyanis a kétévenként megrendezésre kerülő festészeti zemutató ezekben az időszakokban színvonalasabban, szakmailag mindenképpen rangosabban tudná helyettesíteni a szabadtéri ünnepi játékokhoz kapcsolódó szegedi nyári tárlatokat, amelyek ha a biennálék közötti időszakokban kerülnek megrendezésre, önmagukban is jelentősebb képzőművészeti eseménnyé válhatnak.”* Meggondolásra késztető sorok, s bár régebben is felvetődött hasonló ötlet, elsősorban épp a helyi művészek ódzkodtak a változtatástól. Talán megértek a feltételek egy egészséges vérfrissítésre.

Ehhez kapcsolódik egy másik, a jobbítást szolgáló elképzelés, mely a szabadtéri játékok programját érinti. Évek óta gond a dóm előtti nyári színház műsorának összeállítása. Szinte minden szezonban fölmerülnek az unásig hallott-ismert kérdések: lehet-e, s mit játszani a dóm előtti deszkákon?! Érdemes-e minden évben egyre nagyobb engedmények árán toldozni-foltozni a műsortervet, amikor a felelősen gondolkodók számára egyértelműen kiderült az elmúlt 23 évadban, melyek azok a művek, amelyek ebben a sajátos építészeti környezetben hatásosan és színvonalasan bemutathatók. Többekkel beszélgetve mindinkább kikristályosodott egy olyan vélemény, miszerint az elmúlt több mint két évtized tapasztalatai alapján *kiválasztható lenne az a nyolc-tíz mű,* melyek bebizonyították életképességüket a dómszínpadon, s két-három évenként a belőlük összeállított 2—3 repertoárt mutatnák be. Ezzel *a művészi színvonal stabilizálódna,* s rengeteg erőt, energiát takaríthatnánk meg. Jószerével most is ezt a gyakorlatot követjük.

3. TIZENKÉT KIÁLLÍTÁST RENDEZTEK az elmúlt két hónapban Szegeden. A beharangozás mintegy tucat tárlatról szólt, ám az utolsó hetek szervezési kapaszkodóján gyökeret eresztett még néhány. Jó volna arról összegzést adni, hogy *ezek a kiállítások keresztmetszetét adták vizuális kultúránk legfontosabb eredményeinek, tendenciáinak.* Hogy helyt kaptak a bemutatótermekben a hagyományos műfajok, a klasszikus értékek, a kollektív és egyéni kiállítások, a legfrissebb kifejezésmódok és az új stiláris kísérletek. A kiállítóhelyek *a jól bevált bemutatóikkal rukkoltak elő,* sőt néhány intézmény objektív okok miatt elállt hagyományos tárlatainak megrendezésétől. Csak sajnálhatjuk, hogy kiesett a November 7. művelődési ház, mely néhány esztendő óta a klasszikus értékek nyári bemutatását vállalta, s a felújítás miatt a Juhász Gyula Művelődési Központ sem adhatott otthont szegedi műgyűjtők tárlatának. Néhány újdonság is bekerült a programba.

Ha a bemutatók listáját böngésszük, pár érdekes jelenség szembeötlik. Országos visszhangot kelthetett volna (!) három nagyszabású kollektív kiállítás. A 22. Szegedi Nyári Tárlat mintegy másfélszáz művész 255 alkotását mutatja be, a Stúdió '81 százkilenc 35 év alatti festő, grafikus és szobrász 200 munkáját tárja közönség elé, a Fotóklubok 17. Szegedi Szalonja 22 amatőr alkotócsoport mintegy száz tagjának 127 fényképet sorakoztatta föl (közülük csak a Stúdiótárlatot méltatta figyelemre az országos kritika!).

E három keresztmetszet-kiállítás mellett *elsősorban az iparművészet térnyerése* figyelemre méltó; a helyi, immár klasszikus értékeket mindössze Vinkler László grafikai emlékkiállítása és a szűk körű, Kopasz Márta grafikusművész születésnapja alkalmából rendezett klubkiállítás reprezentálta.

4. LEGYEN-E KARAKTERE A KIÁLLÍTÁSOKNAK? — vetődik fel sokszor a kérdés. A válasz egyáltalán nem könnyű. Mert *vajon mi adja meg egy kollektív tárlatnak, száznál is több alkotó bemutatkozásának jellemzőit?* A műfaj, az évjárat, a tematika, a stílus, a csoporthoz való kötődés...?! Önmagában egyik sem! Néha már fölmerül a kétkedő gondolat: teljesen felesleges egy-egy, országos kitekintésű kiállítás karakterét nyomozni. Bár minden tárlaton fölfedezhetők az azonos alkotói alapállás jegyei, a búvópatakként jelenlévő azonosságok felszíni bélyegei vagy a protestáltan is vallott együvétartozás manifesztumai, de *ezek sohasem határozzák meg a tárlatok karakterét.* Legfeljebb egy-egy sajátos vonással járulnak hozzá az összetett képhez.

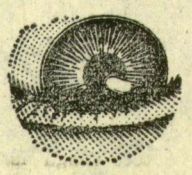

Az elmúlt évben pusztán statisztikai alapon összehasonlítottam a szegedi nyári tárlaton és a vásárhelyi őszi tárlaton szereplő alkotók névsorát, s azt tapasztaltam, hogy a két kiállításon jelentkező művészek mintegy fele azonos annak ellenére, hogy az elmúlt időben szerették sokan ellentétpárként alkalmazni a magyar képzőművészeti közéletben a két kiállítást, mintegy példát szolgáltatva a nyitottabb, dinamikusabb karakterre (szegedi nyári tárlat), illetve a határozottabb, realisztikus alapállású, erőteljesebb profilú bemutatóra (hódmezővásárhelyi őszi tárlat). Ez az egyszerű statisztikai felmérés — számomra legalábbis — bebizonyította, hogy ezek a teóriák igencsak mesterkéltek. Most ismét megtettem ezt az összehasonlítást a 22. Szegedi Nyári Tárlat és a Stúdió '81 kiállítás kapcsán. Kiderült, hogy a szegedi kiállítás mintegy 140 és a Stúdió-tárlat mintegy 110 kiállítója közül *több mint 30 neve azonos.* Azaz, a nyári tárlat kiállítóinak több mint egyötöde azonos a Stúdió '81 bemutató résztvevőivel, ahol ők a kiállítók egyharmadát teszik ki. Az érdekesség viszont az, hogy *míg a nyári tárlaton nem ők a meghatározó egyéniségek, addig a fiatalok seregszemléjén ők képviselik a progresszívebb irányvonalat.* Csak néhány név a hosszú sorból: Nagy Gábor, ef. Zámbó István, Zrínyifalvi Gábor, Szabó Tamás, Barabás Márton, Tóth Ernő, Kéri László, Kollár György, Marosváry György, Katona Zsuzsa. Ugyanakkor az is figyelmet érdemel, hogy közülük néhányan, mintegy ismerve az elvárásokat, *teljesen más karakterű művet küldtek a nyári tárlatra, mint az évi Stúdió-kiállításra.* Legfeltűnőbb ez El Kazovszkij, Hepp Edit, Kovács Tamás Vilmos esetében, s leginkább feledhető Aranyi Sándornál, Babos Lászlónál, Fábián Pálnál s más néhány társuknál. Számomra mindinkább úgy tűnik, *a művészek szemében kialakult egy-egy prekoncepció* a kiállításokkal kapcsolatban, s szinte már előre úgy készítik munkájukat, hogy ez az őszi tárlatra kerül, tehát realisztikusabbnak, a valósághoz közelítőnek kell lennie; ezt a szegedi nyárira szántam, ezért lehet asszociatívabb, újszerűbb; ez a Stúdió-kiállításra megy, tehát akár kísérletező mű, ötlet-próba is lehet. Pedig jó volna, ha csupán *az értéket nézhetnénk,* a mű hatása, gondolati és érzelmi töltése, — vagy ahogyan divatosan mondanánk —, művészi üzenete számítana.

5. AZ ARISZTOKRATIKUS IPARMŰVÉSZET jelentkezett szép számmal az idei nyáron Szegeden. Pedig szívesebben láttuk volna az ízléses, olcsó, esztitikailag is megformált szériatermékeket textilben, üvegben, kerámiában, bútorban. Nem vitás, *nagyszerű művekkel találkozhattunk,* de sajnos, szinte valamennyi egyedi termék, manufakturális eszközökkel, jórészt zárt műtermekben készült, a köznapi ember számára szinte megfizethetetlen áron. Csodálatra méltóak például Szabó Erzsébet aranyfóliával kombinált nemes üvegtárgyai, Eöry Miklós nagyméretű, ősi kultúrák formakincséből táplálkozó kerámiai edényei, Pájer Emília textiltrendjei, Szenes István házgyári kislakásokba készült, testünkhöz idomított bútordarabjai, ám *hozzájutni csak keveseknek adatik meg,* mivel valamennyi egyedi darab, így meg kell fizetni a manufakturális előállítás pluszköltségeit is.

Szeretnénk egyszer olyan kiállítást látni az ünnepi hetek idején, ahol — akár e táj — *gyárakban dolgozó iparművészei mutatnák be sorozatban gyártott* vagy arra alkalmas mindenki számára elérhető, s meg is vásárolható munkáikat. Mert azokra van igazán szükségünk, hogy tömegesen szemétbe vethessük a giccseket; hogy anyagukban nemes, formájukban esztétikai tartalmakat hordozó tárgyakkal vehessük magunkat körül; hogy lakásainkat otthonná varázsoljuk.

6. VAN SZEGEDI SZOBRÁSZAT! Ennél örömtelibb fölkiáltása nem lehet a város művészetet szerető polgárának. Oly sok esztendő után az idei nyári tárlat bebizonyította, hogy a hosszú évtizedekig tartó egyszemélyes szegedi szobrászat, majd a Szegeden élő szobrászok után *megszületett a szegedi szobrászat,* mely igen karakteres művekkel tette le kollektív névjegyét a nyári seregszemlén. Íme a névsor: Fritz Mihály Szegedi éremgyűjteménye, Fűz Veronika Testvérek című kettős terrakotta portréja, Kalmár Márton Szent-Györgyi Albert portréja és Danaé című kőtorzója, Kotsis Nagy Margit két terrakotta műve, Lapis András Himnusz a békéről című bronzplakettje, Kligl Sándor Szerelmespár című bronz kisplasztikája, Tóth Valéria Jegyespár című gipsz domborműve és Napfényre várva című terrakotta szobra méltán reprezentálja e város művészeinek plasztikai törekvéseit még akkor is, ha hiányzik a tárlatról Szathmáry Gyöngyi szobrászművész (a város egyetlen Munkácsy-díjas alkotója) és Tápai Antal a szegedi képzőművészet doajenje.

Összeköti e névsort *a realista-humanista alapállás,* az anyagból következő plasztikai gondolkodás és a városhoz való kötődés mind nyilvánvalóbb, de nem tolakodó reprezentálása. Nem kell jóstehetség ahhoz, hogy kimondjuk: ezek az — jórészt fiatal — alkotók *még sok örömet szereznek nemcsak a város művészet iránt érdeklődő közönségének, de az egész magyar képzőművészetnek.*

TANDI LAJOS

„Szeretettel gondolok Szegedre”

Amerikai beszélgetés Szent-Györgyi Alberttel

Magyar ember büszkén tekint körbe, ha *Szent-Györgyi Albert* nevét hallja. Hiszen ő az egyetlen olyan tudósunk, aki itthon élve, dolgozva kapta meg a legnagyobb tudományos elismerést, a Nobel-díjat. Mi, szegediek még büszkébbek vagyunk, mert a professzor városunkban, *szegedi kutatóként vette át a kitüntetést.*

Múzeumi munkáim során többször találkoztam Szent-Györgyi Albert nevével, életének nyomaival, közéleti tevékenységének dokumentumaival a 30—40-es évek szegedi eseményei kapcsán.

A New York és Boston között, az Atlanti-óceán partján elterülő csöndes kisváros, *Woods Hole ideális környezetet biztosít a kutatómunka számára.* Közvetlenül a tenger partján található az a vörös téglaépület, amelynek második emeletén dolgozik, immár 35 éve, a néhány helyiségből álló laboratóriumban Szent-Györgyi Albert. (A Nobel-díjasok kislexikonából akárki megtudhatja, hogy a *Budapesten, 1893-ban született* tudós, 1937-ben kapta a fiziológiai, vagy orvostudományi Nobel-díjat „a *biológiai égésfolyamatok terén tett felfedezéséért, különösen a C-vitamin, valamint a fumársavkatalízis vonatkozásában”.* A Magyar Televízióban 1974-ben sugárzott kétrészes beszélgetésből, politikai tevékenységének főbb mozzanatait és 1945 utáni kutatásainak jelesebb eredményeit is mégismerhettük. Ezért én *elsősorban szegedi tartózkodásának kevésbé ismert részleteiről* érdeklődtem.

Szent-Györgyi Albert személyisége magával ragadta a fiatal szegedi szobrászt, Kalmár Mártont. A kiváló tudósról készült márványportréja a 22. Szegedi Nyári Tárlat kiemelkedő darabja, a szobrot megvásárolta a városi tanács, valószínű a panteonban kap állandó otthont.

*

— *Az 1920-as években Berlinben és Cambridge-ban folytatott tanulmányai után, előbb Hollandiában, majd az Egyesült Államokban végezte kutatásait. Nevét jól ismerték a világon szakmai körökben. Ráadásul született pesti ember volt. Hogy került mégis Szegedre, milyen megfontolásból jött városunkba?*

— Való igaz, hogy az első világháború utáni időkben elég hosszú ideig voltam külföldön, ahol sokat dolgoztam, jól éreztem magam. Itthon viszont — különösen a 20-as évek végén, mikor a gazdasági helyzet romlása amúgyis nehézzé tette a helyzetet — nem nagyon találtam a helyem. Annál is inkább, mert a pesti kollégák — talán irigységből, féltékenységből, vagy az új módszerek és eredmények iránti kezdeti idegenkedéstől vezérelve — nem nagy megértést és szívélyességet tanúsítottak irányomba. Ezért akkoriban komolyan foglalkoztam a gondolattal, hogy kint maradok valamelyik külföldi intézetben. Ekkor keresett meg a kultuszminiszter, hogy vállaljak katedrát a szellemi élet egyik kiszemelt fellegvárában, Szegeden. Klébesberg felajánlását elfogadva, 1928-ban kerültem így Szegedre.

— *Hogyan fogadták új kollégái, milyen volt a kapcsolata az Erdélyből idetelepült professzorokkal?*

— A szegedi egyetem vezető egyéniségeinek jelentős része ekkor valóban az 1921-ben Kolozsvárról átjöttekből állt. Mondhatom, a kezdeti, természetes bizalmatlanságtól eltekintve nagyon jó kollegális kapcsolat alakult közöttünk. Ez a helyzet 1937 után, tehát a Nobel-díj elnyerését követően sem változott. Természetesen nem ismertem mindenkit közelebbről, de sok jó kollegám volt, akikre szívesen emlékezem.

— *Milyenek voltak a munkakörülmények?*

— Amikor Szegedre kerültem, az egyetemi épület még nem volt készen. Ezért egy ideig a Kálvária téren, a felső ipariskolában volt a laboratórium és ott is laktam. *(A mai Gépipari Szakközépiskola. Z. I.)* Később, mikor a modern intézet a Dóm téren elkészült, ott dolgoztam.

— *Milyen volt a társadalmi élet Szegeden egy kutató számára?*

— Amikor az új egyetemi részbe átköltöztünk, a lakásom is megváltozott. Nagyon jó helyen, a híd lábánál, a Halászcsárda melletti házban laktam. *(Az egykori Schäffer házban. A régi halászcsárdával együtt lebontották. Z. I.) Az egész napi* munka után, vagy sokszor közben is, könnyen hazasétáltam, onnan pedig csak egy lépés volt a múzeum mellett lévő csónakház. Tavasztól őszig ez volt a legjobb kikapcsolódás, az evezés, no meg a tenisz. Az egyetem, a lakásom és a sportolás — ezeken a színtereken zajlott az életem. Természetes, hogy kapcsolatba kerültem a szegedi emberekkel. Nagyon jól éreztem magam köztük.

— *Tudna neveket mondani, akikre szívesen emlékezik?*

— Számos kedves kollégám volt az orvosok, gyógyszerészek között. Hadd említsem Jancsó Miklós és Dávid Lajos nevét. Nagyra becsültem Sík Sándort, aki igen széles látókörű, humanista ember volt. A jogászok közül Surányi-Unger Tivadart ismertem jól — ő is sokat járt külföldre, munkásságának hatásköre messze túlterjedt a hazai szellemi szférán. A sportolás révén ismertem meg Kerényi Józsefet és feleségét. Többször találkoztam és igen nagyra becsültem a múzeum egykori igazgatóját, Móra Ferencet, akivel — amikor az egyetemre bejött — hosszasan beszélgettünk.

— *Ha röviden kellene összegezni szegedi éveit, mit mondana?*

— Nézze, én dolgozni mentem Szegedre. A körülményeket biztosították, minden együtt volt: laboratórium, munkatársak. Emellé csöndre, nyugalomra volt szükségem, a városban ezt is megkaptam. Mondja meg a szegedieknek, nagyon jól éreztem magam a városukban. Mindig szeretettel gondolok vissza ottani éveimre.

— *Szeged városa Önt messzire került szegediként tartja számon. Készül-e Magyarországra, van-e kilátás, hogy Szegeden újra köszönthetnénk?*

— Én mindig készülök. Komolyan mondom, évek óta tervezem, számos kedves meghívásom van, természetesen Szegedre is. Ám az intézet és az alapítvány rengeteg munkát ad, az egészségem is beleszól az ilyen hosszú utazásba. Ígérni nem merek, de remélem, hamarosan sor kerül egy hazai útra.

— *Köszönöm a beszélgetést. A szegediek nevében is további eredményes munkát és jó egészséget kívánok. A szegedi viszontlátásra!*

— Viszontlátásra!

*

Szent-Györgyi Albert ígéretet tett, hogy hosszú, eredményes tudományos pályájának egyes dokumentumait és egyéb, személyére vonatkozó anyagait a szegedi Móra Ferenc Múzeumnak ajándékozza.

ZOMBORI ISTVÁN